

Дерба С. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РОБОЧИЙ ЗОШИТ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА КОМПЛЕКСУ ПІДРУЧНИКІВ

У статті проаналізовано важливість використання комплексу навчальних матеріалів з української мови як іноземної для використання на практичних заняттях. Викладачі кафедри української та російської мови Інституту філології підготували навчальний посібник та робочий зошит з української мови для іноземних здобувачів вищої освіти в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Навчальний комплекс розширює словниковий запас студентів-іноземців, розвиває практичні навички вживання граматичних форм української мови, вчить правильно формулювати речення та висловлювати свою думку, вживати формули мовленнєвого етикету.

Нині тенденція використовувати саме робочі зошити під час вивчення іноземної мови стає найбільш популярною, оскільки цей формат навчальних матеріалів дає змогу викладачеві працювати зі студентами на практичних заняттях, організувати самостійну роботу здобувачів або дати завдання на відпрацювання пропущеного заняття. Особливістю робочого зошита є те, що результат роботи іноземні студенти можуть фіксувати на його сторінках.

Велика кількість схем, малюнків дасть змогу студентам легше опанувати українську мову та зацікавить їх у самостійній роботі. Неймовірна кількість сучасних текстів про історію та сьогодення України, традиції української родини, побуту, життя, відпочинку, про досягнення в науці, мистецтві тощо ознайомлять іноземних студентів із традиціями та звичаями країни, в якій вони вирішили здобувати вищу освіту. Робочий зошит складається з 12 розділів, кожен з яких має лексичний та граматичний матеріал. Обсяг кожної теми досить великий (12–15 сторінок). Темі мають чітку структуру: передтекстові завдання (ознайомлення з новою лексикою, граматичні завдання); текст; післятекстові завдання (робота над засвоєною лексикою, матеріалом тексту, додаткові тексти або діалоги, опрацювання інтенцій української мови, відтворення інформації); контроль знань.

Крім того, в кожному розділі опрацьовуються мовні етикетні формули, наприклад вітання, знайомство, порада, згода, відмова, привітання, схвалення тощо.

Ключові слова: українська мова як іноземна, робочий зошит, лексичний і граматичний матеріал, навчальні тексти і завдання, етикетні формули.

Постановка проблеми. Сьогодні все більше іноземних громадян отримують вищу освіту в Україні. Так, із кожним роком збільшується кількість іноземних студентів здобувачів, які навчаються в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. У 2020–2021 н.р. зареєстровані студенти-іноземці з 58 країн світу.

Викладачі кафедри української та російської мов як іноземних Інституту філології створили навчальний комплекс підручників з української мови як іноземної з метою поліпшення якості освіти та рівня знань здобувачів вищої освіти. Такі роботи викладачів кафедри сприяють підтриманню високого міжнародного рівня іміджу університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У. Соловій та Г. Іванишин стверджують, що важливою педагогічною умовою успішної підготовки

іноземних громадян у закладах вищої освіти є інформаційно-методичний супровід навчального процесу, який передбачає систему забезпечення навчальними матеріалами та наявність ефективних навчально-методичних засобів [6, с. 33].

К.В. Дегтярьова говорить, що для глибшого засвоєння іноземними студентами знань із мови потрібно постійно створювати нові та вдосконалювати наявні навчальні засоби, упроваджувати в навчальний процес найдосконаліші сучасні форми та методи навчання [2, с. 2]. Так, багато лінгвістів працюють нині над створенням посібників для навчання іноземних студентів української мови. Наприклад, В. Винник, В. Вінницька, І. Драч, Г. Іванишин, Л. Красовська, Л. Куплевацька, О. Палінська, У. Соловій, О. Тростинська, О. Туркевич, С. Чезганов та інші. Над питанням доцільності використання робочого зошита

під час вивчення мови як іноземної працювали К. Дегтярьова, О. Литвин, Н. Лисенко, О. Палінська та інші.

Ольга Литвин створила робочий зошит для студентів з української мови як іноземної. Він містить дванадцять тематичних комунікативних блоків, що охоплюють основні сфери життя та діяльності людини в україномовному середовищі, а це особливо актуально для студентів першого і другого року навчання в університеті. Кожна із запропонованих самостійних робіт передбачає можливість застосувати вивчений під час аудиторних занять словниковий запас та закріпити вміння використовувати базові правила граматики через роботу з перекладним словником, виконання нестандартних вправ, спрямованих на розвиток зв'язного мовлення, опрацювання діалогів та текстів для домашнього читання. Особливістю збірника є те, що частину роботи студенти можуть фіксувати на його сторінках, що увиразнює інтерактивний аспект під час вивчення писемного мовлення [4, с. 6].

Постановка завдання. Метою статті є доведення ефективності використання робочого зошита під час вивчення студентами української мови як іноземної в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Завданнями є: аналіз останніх досліджень у цій галузі, опис останніх підходів до створення навчальних посіб-

ників, використання робочого зошита на практичних заняттях з української мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу. Викладачами кафедри української та російської мов як іноземних Інституту філології було створено та опубліковано навчальний комплекс посібників з української мови як іноземної:

1. **Українська мова: навчальний посібник для іноземців** / С.М. Дерба, В.О. Любчевська-Сокур; КНУ ім. Тараса Шевченка, Ін-т філології, Каф. укр. та рос. мов як іноз. [2-ге вид, випр. і допов.]. Київ: Фенікс, 2020. 180 с.

2. **Козацька нація. Навчальний посібник з української мови для іноземних студентів: робочий зошит** / С.М. Дерба, В.О. Любчевська-Сокур. Київ: «Видавництво «Фенікс», 2021. 160 с.

Навчальні посібники призначені для іноземних студентів, які мають базові знання із граматики української мови. Матеріал дає змогу здобувачам удосконалювати навички читання, писання й говоріння. Навчальний комплекс розширює словниковий запас студентів-іноземців, розвиває практичні навички вживання граматичних форм української мови, вчить правильно формулювати речення та висловлювати свою думку, вживати формули мовленнєвого етикету.

Робочий зошит з української мови як іноземної поділений на 12 тематичних розділів:

Рис. 1

- Українська родина;
- Традиційне українське житло;
- Подорож Україною;
- Українська нація;
- Здоров'я, гігієна. Самопочуття;
- Українська традиційна кухня;
- Традиції, свята;
- Природа: рослини і тварини України, заповідники;
- Відпочинок;
- Київ;
- Освіта в сучасних умовах;
- Робота: нові вимоги часу.

Велика кількість малюнків і схем має зацікавити студентів у вивченні української мови. Це сприятиме опануванню навчального матеріалу (наприклад, рис. 1).

Останнім часом саме формат робочого зошита стає найбільш популярним і перспективним як жанр навчальної літератури, оскільки цей різновид навчального посібника можна використовувати як для аудиторної роботи, так і для самостійної роботи іноземних студентів.

Використання робочих зошитів у навчальному процесі сприяє якісному засвоєнню навчального матеріалу; набуттю і закріпленню практичних умінь і навичок; формуванню у студентів навичок самостійної роботи і самоконтролю; розвитку мислення, активізації навчально-пізнавальної діяльності; організації контролю за перебігом навчального процесу тощо. Можна виокремити

такі переважні дидактичні можливості робочих зошитів, як:

- 1) оперативне пред'явлення студентам завдань для виконання вправ, самостійних і контрольних робіт;
- 2) наявність необхідних теоретичних відомостей, рекомендацій і вказівок для виконання вправ, у деяких випадках – відповідей до вправ;
- 3) індивідуалізація навчального процесу.

Використання робочих зошитів сприяє раціональній організації навчального часу і навчальної роботи студентів [2, с. 3].

Головним завданням, на думку викладачів, є комунікативна спрямованість навчальних посібників. Вони містять цікаві тексти про історичне минуле та сучасність України. Саме за допомогою текстів іноземні студенти мають можливість ознайомитися з українською історією, умовами сучасного життя і побуту українців, традиціями та звичаями народу тощо. Студенти-іноземці ознайомлюються з досягненнями в українській науці, мистецтві, соціальному житті, зі звичаями, морально-етичними і психологічними засадами українців. Така крайнознавча спрямованість навчальних текстів надзвичайно важлива не лише для мовного, а й для культурного розвитку іноземних громадян, які вирішили навчатися в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Крім того, в кожній темі є завдання на закріплення граматичного матеріалу з української мови:

**РОЗДІЛ 3
ПОДОРОЖ УКРАЇНОЮ**

Завдання 3. Утворіть іменні словосполучення і запишіть їх.

		Словосполучення
Гетьманський	столиця	
Красназвичай	музей	
Маленький	місто	
Місцевий	житель	
Оглядювий	майданчик	
Цікавий	подорож	

Завдання 4. Утворіть дієслівні словосполучення і запишіть їх.

Бачити – побачити *кого? що?* (палац, туристи, річка, весілля)

Вибирати – вибрати *що?* (шлях, маршрут, дорога, напрямок)

Мати *що?* (територія, історія, мета, бажання, інтерес)

Оглядати – оглянути *що?* (парк, фортеця, музей, галерея)

Розпитувати – розпитати *кого? про що?* (друзі, подорож, історія, гід)

Вирушати – вирушити *куди?* (екскурсія, подорож, поїздка, прогулянка)

Завдання 5. Розкрийте дужки.

1. Гарний ландшафтний парк займає (велика територія) навколо палацу.
2. У палаці на першому поверсі розміщені (виставкові зали).
3. У виставкових залах в палаці експонати побачили (картини, старовинні меблі, різноманітні речі).

**РОЗДІЛ 3
ПОДОРОЖ УКРАЇНОЮ**

4. На подвір'ї туристи роздивлялися (мармуровий скульптура).

5. Друзі мріяли поїхати на екскурсію на (Чернігівщина) в (гетьманська столиця).

6. У XVIII столітті український архітектор Максим Мосціпанов звів у Качанівці (розкішний палац) та спланував (регулярна паркова територія).

7. В Україні діє закон, який зобов'язує зберігати (біосферний заповідник, ландшафтний парк, ботанічний сад, заповідне урочище, рекреаційна зона).

Завдання 6. Із запропонованих слів утворіть речення і запишіть їх.

1. Українці, любити, подорожувати.
2. Наш, держава, мати, великий, територія, та, давній, історія.
3. На, екскурсія, туристи, оглядати, пам'ятники, та, картинний, галерея.
4. У, Батурин, гетьман, створити, чудовий, парк.
5. Зараз, у, будинку, в, парк, знаходиться, красназвичай, музей.
6. Ми, вирішити, відвідати, палац, у, Батурин.

• ТЕКСТ

Завдання 7. Прочитайте текст і дайте відповідь на запитання: *чому Батурин має назву «гетьманська столиця»?*

Україна – держава, яка має велику територію та давню історію. Тож не дивно, що українці люблять подорожувати. Узимку чи влітку, навесні чи восени, люди відвідують великі та маленькі міста, оглядають музеї, картинні галереї, пам'ятники, парки.

Рис. 2

Завдання 14. Згрупуйте наведені вислови у таблицю.

Схвалення	Сумнів

Молодець! А ви впевнені? Можливо, але ...; Дуже добре! Чудово! Якщо я не помилюсь...; Маю сумнів, що ...; Розумниця! Ви так вважаєте? Добре! Хороша ідея.

Завдання 15. Допишіть діалог, використовуючи вирази: а) *Ти правильно вчинив, сказав, виступив; дуже правильний, розумний, доречний вчинок; ти прийняв надзвичайно вдале, розумне, продумане, рішення; я в захопленні від твого вчинку; я в захопленні від твоєї пропозиції.* б) *Дякую! це тобі тільки здається; мені приємно, що ти оцінив мій вчинок; я не вартий таких слів; те ж саме я можу сказати і про тебе.*

БУДЕМО ЗАГАРТОВУВАТИСЯ!

– Друзі, у мене чудова новина сьогодні!
 – Яка новина, Сергію?
 – Я щойно дізнався, що в нашому університеті відкрили новий басейн. Тому пропоную нам усім почати загартовуватися, адже скоро зима!
 – Зима? Ну то й що? Будемо тепло одягатися і не захворіємо.
 – Ні, друже, треба слідувати за своїм здоров'ям! Тому я пропоную записатися на плавання, адже водні процедури дуже корисні. Я вже домовився з викладачем.
 – _____, Сергію! _____ ми теж так зробимо. А дівчатам що порадиш?

– Для дівчат є аквааеробіка!
 – _____, Сергію, яка слухна пропозиція!
 – Загартування водою дуже корисне!
 – А я вже записалася на баскетбол. Мені подобаються ігри з м'ячем.
 – Наталко, це _____, адже рух є основою життя!
 – _____, тобі, Сергію, ти завжди такий уважний!
 – _____, друзі, це мій обов'язок. Я староста групи, тому мушу дбати про все.
 – Ти справжній староста!
 – _____, що ви такої думки про мене.

Завдання 16. Ознайомтеся зі словами на позначення видів загартування.

Водні процедури	Повітряні процедури	Сонячні процедури	Рух
Ванни (лікувальне купання)	Аеротерапія	Геліотерапія	Біг
Контрастний душ	Парне загартовування (лазія, сауна)		Катання на ковзанах
Купання у відкритих водоймах			Ранкова гімнастика
Моржування			Ходіння босоніж
Обливання			Ходіння на лижах
Обтирання			

Рис. 3

РОЗДІЛ 4 УКРАЇНЬСЬКА НАЦІЯ

КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ!

Завдання 19. Напишіть синоніми до наданих слів.

- Відстань – _____
- Промеда – _____
- Народ – _____
- Охайність – _____
- Сильний – _____
- Тепло – _____
- Хоробрий – _____
- Щодня – _____

Завдання 20. Допишіть пропущені слова в речення.

- У козацькій школі вчилися _____, писати, співати.
- У цих школах був суворий курс _____ та військового виховання.
- Одне із завдань – це маскування в _____ умовах.
- Традиційні змагання козаків – їзда на _____.
- У козаків існував культ _____ досконалості.

Завдання 21. Закінчіть речення.

- Чури вчилися в козаків _____
- Козаки зміли володіти зброєю і _____
- Юнаки вірили в свої сили _____
- Основні заняття козаків: поповання, плавання _____
- У міцного вождя – міцне _____

Завдання 22. Допишіть у текст пропущені прикметники.

Більшість запорожців _____ свій час використовували для фізичної підготовки, зокрема об'їжджали коней, вправлялися в стрільбі, фехтуванні на шаблях.

У той час чималою популярністю користувалися _____ змагання на силу, спритність, витривалість.

Окремі козаки _____ вправами досягали неймовірного ефекту, коли «тіло грає» (в такому разі больові удари противника не відчувалися). Такі козаки миттєво концентрували внутрішню енергію в тій частині свого тіла, куди спрямовувався удар. Подібні явища притаманні і східним системам боротьби, наприклад мистецтву тибетських ченців катеда і «школі залізної сорочки» в кунг-фу та карате.

Козаки, які постійно займалися вдосконаленням свого _____ і психофізичного стану, оволодівали специфічними дихальними вправами – подібно до йогов.

Таке явище, як доводять дослідники, спостерігається у китайських цигунів, японських кіко, таємниця сили яких – у «роботі з _____ енергією через дихальні вправи». Сучасна наука наводить такі факти, проте наукове їх пояснення й обґрунтування належить майбутньому.

Рис. 4

- дієслово (категорія часу);
- іменник (категорії роду, числа, відмінка);
- прикметник (категорії роду, числа, відмінка, ступені порівняння прикметників);
- займенник;
- числівник (включно з правилами вживання дат).

Наприклад, можна розглянути типові завдання на рис. 2.

У кожній темі робочого зошита опрацьовуються етикетні формули української мови. Це і вітання, і відмова, і згода, і привітання, і схвалення, і сумнів, і прохання, і подяка, і знайомство тощо. Наприклад, як на рис. 3.

Обсяг кожної теми досить великий (12–15 сторінок). Теми мають чітку структуру:

- Передтекстові завдання (ознайомлення з новою лексикою, граматичні завдання).
- Текст.
- Післятекстові завдання (робота над засвоєною лексикою, матеріалом тексту, додаткові тексти або діалоги, опрацювання інтенцій української мови, відтворення інформації).
- Контроль знань (наприклад, рис. 4).

Висновки і пропозиції. «Козацька нація. Навчальний посібник з української мови: робочий

зошит» можна використовувати для виконання письмових завдань на практичних заняттях з української мови як іноземної, для самостійної роботи студентів-іноземців або для відпрацювання пропущених занять.

Матеріали робочого зошита ознайомлюють студентів із живою українською мовою за допомогою сучасних текстів та діалогів, а також дають можливість опанувати українські етикетні формули та зразки їх вживання з метою розвитку комунікативних навичок іноземних здобувачів вищої освіти в Україні.

Список літератури:

1. Вивчаймо українську: робочий зошит / Н.О. Лисенко, О.О. Литвиненко, Л.І. Пац, А.О. Тимченко. Х.: НФаУ, 2019. 140 с.
2. Дегтярьова К.В. Робочий зошит з російської мови як іноземної в системі навчальних засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elib.umsa.edu.ua/jspui/bitstream/umsa/7142/1/Robochiy_zoschit.pdf
3. Колтунов О. Проблема викладання української мови як іноземної в ситуації білінгвізму за кредитно-модульної системи організації навчального процесу [Електронний ресурс] / О. Колтунов, О. Сікорська, Т. Оладько. – Режим доступу: <https://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2015/04/PROBLEMA-VY-KLADANNYA-UKRAYINS-KOYI-MOVY-YAK-INOZEMNOYI-V-SY-TUATSIYI-BILINGVIZMU-ZA-KREDY-TNO-MODUL-NOYI.docx>
4. Литвин О. Українська мова як іноземна (робочий зошит для студентів) / Ольга Литвин. Івано-Франківськ: Фоліант, 2010. 135 с.
5. Палінська О. Урок української: принципи оптимізації роботи на занятті з української мови як іноземної / О. Палінська // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2009. Вип. 4. С. 51–58.
6. Соловій У. Концептуальні підходи до створення навчально-методичного комплексу з української мови як іноземної для студентів вищих медичних навчальних закладів / У. Соловій, Г. Іванишин // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2015. Випуск 11. С. 33–39.
7. Чезганов С.А. Лінгвометодичні основи укладання підручника з української мови як іноземної [Електронний ресурс] / С.А. Чезганов. – Режим доступу: <http://books.br.com.ua/themes/132/219>
8. Щукин А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного: Учебное пособие для вузов / А.Н. Щукин. М.: Высш.шк., 2003. 334 с.

Derba S. M. WORKBOOK ON THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE AS AN INTEGRAL PART OF THE TEXTBOOK COMPLEX

The article analyzes the importance of using a set of educational materials on the Ukrainian language as a foreign language for use in practical classes. Teachers of the Department of Ukrainian and Russian Language of the Institute of Philology have prepared a textbook and workbook on the Ukrainian language for foreign graduates at the Taras Shevchenko National University of Kyiv. The educational complex expands the vocabulary of foreign students, develops practical skills of using grammatical forms of the Ukrainian language, teaches to formulate sentences and express their opinions correctly, to use formulas of speech etiquette.

Currently, the tendency to use workbooks in the study of a foreign language is becoming the most popular, because this format of teaching materials allows the teacher to work for students in practical classes, organize independent work of applicants or give assignments to complete missed classes. The peculiarity of the workbook is that the result of the work can be recorded by foreign students on its pages.

A large number of schemes, drawings will allow students to more easily master the Ukrainian language and interest them in independent work. An incredible number of modern texts about the history and present of Ukraine, the traditions of the Ukrainian family, life, life, leisure, achievements in science, art and others. will acquaint foreign students with the traditions and customs of the country in which they decided to pursue higher education. The workbook consists of 12 sections. Each of which has lexical and grammatical materials. The volume of each topic is quite large (12 – 15 pages). Themes have a clear structure: Pretextual tasks (acquaintance with new vocabulary, grammar tasks); Text; Post-text tasks (work on the acquired vocabulary, text material, additional texts or dialogues, elaboration of intentions of the Ukrainian language, reproduction of information); Knowledge control.

In addition, each section deals with language etiquette formulas, such as greetings, acquaintances, advice, consent, refusal, greetings, refusal, approval, and others.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, workbook, lexical and grammatical material, educational texts and tasks, etiquette formulas.*